

A hagyomány és a folytonosság – ma

A folytonosság valamely jelenségnek térben és időben való folyamatos létezését jelenti, mely létezés a jelenség különös természete szerint való.

Lévén szó azonban itt a hagyományról, mely a gondolatmenetben külön hangsúlyt kap, szükséges a jelenség tágabb köre, nevezetesen a hagyományt lényegében érintő, azt szinte megrendítő hatások természete és a hatás mivolta felett is eltűnődni.

Mindezt azért, hogy beigazolódjék, egy kultúra vonzatában is belátható legyen a folyamatosság kényszere, mely folyamatosság a hagyományból ered, azon alapul, és minden hatásra a maga alkalmas válaszait adja. Ebből kitántorítani nem lehet, nem szabad. A fa, törzsben kettévágva, már csak bokros vadhajtásokat hoz, koronája pedig nem hajt gyökeret.

A magyar kultúrát az évezredek folyamán sokféle hatás érte, de mint erős gyökérezetű különösség, e hatásokat mindig képes volt megemészteni és magába olvasztani.

Az elmúlt sok évszázadban az egyes népek, az egyes kultúrák azonban bizonyos távolságot tarthattak, a hírcsere nehézkes, az utazás ritka és drága, az élettempó és az életforma lassúbb és körültekintőbb volt. Volt ideje tehát a szellemnek is a befogadásra és az emésztésre.

Az újkor technikai rohama, a két világháború, a forradalmak, vesztések, változások, a mesterséges befolyásolás hatalmas vállalkozásai, a mostani békeidő érdektelen jóléti gondolkodásmódja és persze a népesség hallatlan megszorodása a világon – mindez a kultúrákat olyan külső és belső nyomás alá vette, melynek következményei szinte beláthatatlanok, a kis lélekszámú népek kultúráját pedig különösen veszélyeztetik.

E kultúrák, melyeknél a hagyományhoz való ragaszkodás egyben a léthez való társadalmi és politikai ragaszkodást is jelenti, korábban paradox módon sokkal idegesebben fogadták a tőlük idegen hatásokat, mint ma, mert ezek a hatások ugyan ismertek, mégis riasztóak, félelmet keltőek voltak. A maiak viszont a jellegtelenység hízelgő álarcában jelentkeznek, a szellemi igénytelenség és az anyagi igényesség hamis humanizmusát árulják nemzetközi méretekben, egy „kozmosz divat” ajándékcsomagjaiként érkezve a fellazult és tétova közösségekhez. Ez alól a hatás alól, mely immár fél évszázada teleharsogja a világot, egyetlen új generáció sem tudja kivonni magát. A gyermek bizonyos adott körülmények közé születik, s azokat szinte öröktől valónak tekinti, szülein és társain át paradicsomi helyzetnek érzi. Mikor felnő, meglepődve látja ugyan, hogy valami elveszett, hogy egyedül van, nincs lelki-szellemi otthona, hogy érzékeiben már senkiföldje a világ – de legföljebb egy-egy nagyobb hatalmi hatás ellenzője lesz, a maga alkotóbb feladatáig már nem jut el, hiszen nincsen hozzá anyatejjel szívott, gondoskodással örökített érzéke.

A kultúrákat ma sem kíméli a történelem. Mind újabb és újabb próbatétel elé kerülnek; létük és változásaik népük történelmi helyzetéből is következnek.

A magyar kultúra is ennek a szövedéknek egy csomója, a sok új külső és belső hatással, változással szintúgy meg kell birkóznia. Eredetibb és értékesebb annál, mint hogy kiszűrődjön. Időtlen.

Melyek azok az erők ma, amiknek csomópontjában a hagyomány folytonossága feszül, milyen környezetben és milyen állapotban él, növekszik a magyar kultúra évezredes fája?

A hatások így csoportosíthatók:

I. külső hatások, melyek részint

1. a kor ipari civilizációjának gazdasági és technikai következményei, részint
 2. a kor világnézeti erőinek politikai és ideológiai következményei.
- A két hatás specifikusan is jelentkezhethet, s ennek megfelelően is jellemezhető úgy mint:

- kozmopolita (gazdasági + nemzetközi),
- sematikus (politikai + nemzetközi),
- nacionális (politikai + nemzeti) hatások, melyek mindegyike a két első, 1. és 2. manipulációja és befolyása formájául szolgálhat, akár pl. a divat képében is.

A tömegek kielégítésének és megnyerésének szándéka viszont a legveszedelmesebb jelenséget, a kommercialitást szüli, ami ma a kultúrák legpusztítóbb rákfenéje.

II. Belső hatások. Ezek legfőbb motívumai:

1. a megélt és olvasott történelem összhatása, és
2. a legújabb kor tartós világnézeti megrendülése, illetve annak a lelki-szellemi közérzetre gyakorolt hatása az egyéni diszharmóniától a kis és nagyobb közösségek felbomlásáig.

E legfőbb és legáltalánosabb hatásokra a korábbiakhoz képest az áttételesség és az erőszak, az ember lelki viszonyaira pedig silányabb és rendezetlenebb belső állapot jellemző, melyben azonban magától értetődően talál újra egymásra egy már eltemetettnek tűnt ősi közösség és a mai, maga mögött hidakat felégető ember. Mintha a történelem légtornászmutatványát látnánk, ahogy hatalmas billenéssel örvénybe fordul a test, s ami alul volt, hirtelen felülkerekedik. Más mércék, más distanciák kavarnak fel a letisztult képzeteket, és meg is zavarják azokat, gyakran a kilátástalanság örvényeibe sodorva őket. Pedig az ugró is a fogóra, a fogó a lengő trapézra – ez a tartószerkezeten át, amaz pedig a súlypontja révén – a hatalmas gravitációra támaszkodik. Az összefüggések metaforája, a cirkusz kupolájában.

A kultúrák sorsa is a kötések sorsa. Benne a legtartósabb kötés a legfőbb elem, a hűség otthonossága, mely csak akkor fogad be más kötődéseket, ha azok a szövedék mély rendjét – legyen bármi feszülés – fel nem szakítják.

A megtörtént dolgok kellő bizonyosságot adnak a történelemre, és a történelem sem más, mint a Genézis története.

A részletek a homályban maradnak, az események partján legtöbbször mit sem tudunk, de a változások lényegét kövületek-ként őrzi a hagyomány „ezer rovátkarajza”. Szépségét, igazságát, a legtöbb kötést a kultúrának épp ez a *lényegi* természete adja, és a sorsa maga – az, hogy átvészelte az időt.

De vajon átvészeli-e ma, s ha mégis, hát minek köszönhetően? Mi lesz a külső és belső hatások eredője egy olyan hajnalon, amikor a minőségekről kell számot adni magunknak, idegennek?! S a mércéről, hogy mi a minőség?

Kultúránk új, nagy próbatételét vizsgálzza öntudatlanul. Egy nép, amely felkészületlen és elaltatott volt, amikor megrendítő változások jöttek – mára magára maradt, és belső szétszóródással válaszol. Voltaképp utolsó bástyáját feladva teszi ezt, hiszen gyakran csak vegetáló korábbi életében sokszor – és legtöbbször – a konok, közös passzivitás volt az egyetlen fegyvere. Várni, várni; az időben bízva az óvatosság ösztönparancsára hallgatott, hogy riadtan és betemetten is megőrizhesse önmagát.

Ám minden felszakadt. Az ember – egy szkarabeusz hitével – a fenyegető közös halálnak küszöbén ma életre akar berendezkedni. És ez az élet, amit éltetünk, megéltet minket is, de immár a maga módján: nincs sem tér, sem idő a várakozásra.

(1980)